

УДК 141.319.8:111:165.7(73)“18”
DOI: <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2024/11-11/13>

Тетяна ТРУШ, канд. філос. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0001-7382-0876
e-mail: tv73trush@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРИРОДА І ФІЛОСОФСЬКИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У КОНТЕКСТІ АМЕРИКАНСЬКОГО ТРАНСЦЕНДЕНТАЛІЗМУ ХІХ СТОЛІТТЯ

Вступ. Досліджено американський трансценденталізм як філософський, літературний та соціальний рух ХІХ ст., що сформував унікальну інтелектуальну традицію США. Розглянуто взаємозв'язок між ідеями трансценденталізму, утопічними соціальними експериментами та індивідуальним духовним пошуком. Особливу увагу приділено творчості Р. В. Емерсона, Г. Д. Торо, В. Вітмена та інших як ключових постатей цього руху. Мета статті полягає у висвітленні способів, якими трансценденталісти поєднували філософську теорію з практичним втіленням ідей через соціальні експерименти та літературну творчість.

Методи. Для аналізу застосовано міждисциплінарний підхід, що охоплює метод історико-філософської реконструкції і герменевтичний метод. Метод історико-філософської реконструкції використано для відтворення соціокультурного та інтелектуального контексту американського трансценденталізму. З іншого боку, герменевтичний метод дозволяє інтерпретувати твори американських трансценденталістів, виявляючи філософські концепти, пов'язані з природою, індивідуалізмом та суспільством. Додатково було залучено порівняльний аналіз, щоб розглянути спільні риси та відмінності між утопічними експериментами Брук-Фарм і Фрутленд та філософськими ідеями руху.

Результати. Продемонстровано, що трансценденталізм мав важливий вплив на формування американської філософії та літератури. Такі соціально-філософські експерименти, як Брук-Фарм і Фрутленд, відображали прагнення до створення утопічного та гармонійного суспільства, утім, також виявили суперечності між ідеалами та реальністю. Аналіз філософського експерименту усамітнення Г. Д. Торо на березі Волденського ставку підкреслює можливості самодостатнього, а головне, гідного існування, яке відповідає принципам індивідуалізму та єдності з природою. Творчість же В. Вітмена, американського поета трансценденталізму, продемонструвала нові способи відображення ідей американської філософії через поетичні образи гармонії людини та всесвіту.

Висновки. Визначено, що трансценденталізм, хоча і мав іманентні суперечності, залишив глибокий та важливий слід в інтелектуальній історії Америки. Його ідеї індивідуалізму та колективізму, духовного зростання та гармонії з природою вплинули не лише на сучасників, але й на наступні покоління американців. Філософські експерименти, які впроваджували прихильники американського трансценденталізму, мали на меті втілення утопічних ідей. Наголошено на актуальності ідей трансценденталізму в сучасному дискурсі про екологію, індивідуалізм та колективізм.

Ключові слова: історія філософії, американська філософія, трансценденталізм, філософія ХІХ ст., поняття природи, утопія, Ральф Волдо Емерсон, Генрі Девід Торо, Волт Вітмен.

Вступ

В історії американської філософії є період особливої уваги до мистецтва, це період американського романтизму, в середині якого виникла унікальна американська філософська течія – трансценденталізм. Трансценденталізм виник як інтелектуальний рух у літературі, який пов'язав філософію з релігією, політикою, екологією тощо. На початку ХІХ століття центральною постаттю нової течії став Ральф Волдо Емерсон (Ralph Waldo Emerson, 1803–1882). Серед видатних діячів руху були Генрі Девід Торо (Henry David Thoreau, 1817–1862), Маргарет Фуллер (Sarah Margaret Fuller Ossoli, 1810–1850), Амос Бронсон Олкотт (Amos Bronson Alcott, 1799–1888), Фредерік Генрі Гедж (Frederic Henry Hedge, 1805–1890) та інші. Під впливом англійського та німецького романтизму, скептицизму Юма, трансценденталізму І. Канта та ідеалізму Г. В. Ф. Гегеля американські трансценденталісти вважали ідеальне вищим за матеріальне. Вони критикували цивілізацію і суспільство, виступали проти рабства, із захопленням звеличували природу. Наприклад, Р. В. Емерсон і Г. Д. Торо шукали цей зв'язок людини з природою шляхом усамітнення або в результаті філософської рефлексії. Американський трансценденталізм став унікальним явищем філософської та літературної думки ХІХ століття, він проголошував ідеї індивідуалізму, гармонії з природою та духовного самопізнання. Водночас трансценденталізм не обмежувався лише теоретичними міркуваннями – його представники намагалися втілити свої ідеали через соціальні експерименти, зокрема утопічні спільноти, а також через індивідуальні проекти, як от філософське усамітнення. Ці практичні спроби стали виявом прагнення до створення гармонійного суспільства, хоча й виявили низку внутрішніх суперечностей.

Методи

Для аналізу трансценденталізму та його ключових аспектів у статті було використано кілька взаємопов'язаних методів. По-перше, це метод історико-філософської реконструкції, який дав змогу відтворити культурний, соціальний та інтелектуальний контекст, у якому розвивався американський трансценденталізм ХІХ ст. Він застосовувався для аналізу впливу ідей європейського романтизму, німецького ідеалізму та англійського скептицизму на американський трансценденталізм. Завдяки цьому вдалося простежити, як філософські ідеї та соціальні тенденції ХІХ ст. вплинули на утопічні експерименти (Брук-Фарм, Фрутленд) та індивідуальні проекти, зокрема експеримент Г. Д. Торо. По-друге, герменевтичний метод забезпечив глибоку інтерпретацію текстів американських трансценденталістів, особливу увагу було приділено аналізу філософських понять, таких як природа, індивідуалізм і єдність із космосом. Цей метод дозволив виявити приховані смисли та символічні рівні, закладені в їхніх творах. Порівняльний метод було використано для зіставлення утопічних соціальних експериментів, таких як Брук-Фарм і Фрутленд, з філософськими ідеями трансценденталізму. Було розглянуто, як ці спільноти втілювали ідеали руху в практичній площині, та проаналізовано їхні успіхи й недоліки. Для розуміння особливостей творчості основних представників трансценденталізму було застосовано комплексний аналіз текстів у контексті їхньої історичної та культурної епохи. Комбінація цих методів дала змогу забезпечити багатогранний підхід до аналізу трансценденталізму, розкрити його філософські, соціальні та літературні виміри.

© Труш Тетяна, 2024

Результати

Уявлення дослідників про американський трансценденталізм та його погляди на природу змінювалися від століття до століття. Наприклад, у своїй книзі "Трансценденталізм як суспільний рух, 1830–1850 pp." ("Transcendentalism as a social movement, 1830–1850", 1981) авторка Енн Роуз (Anne Rose) стверджує, що основою трансценденталізму завжди був індивідуалізм, утім, загальний дух дещо змінювався: "У творах письменників кінця дев'ятого століття трансценденталісти постають героїчними постатями безкомпромісної чесності та високих ідеалів – риси, особливо цінні в епоху, стурбовану соціальними конфліктами та релігійними сумнівами... Академічний інтерес у першій половині двадцятого століття зосереджувався на трансценденталістах як інтелектуалах і особливо як письменниках. Тут трансценденталісти допомогли продемонструвати, що Америка мала рідну інтелектуальну та літературну традицію" (Rose, 1981, 13). Свій досвід та власні погляди американські трансценденталісти висловлювали вишуканою мовою, саме тому в цей період історії американської філософії саме література стає носієм філософської мудрості. Це пов'язано насамперед із тим, що філософські досягнення доби Просвітництва так і не запропонували людству якісно нового способу життя. Вважалося, що філософія, яку переважно презентували натурфілософія та політична філософія, подарує людству нові блага та зручності. В уявленнях американських просвітників майбутнє людства, як про це, наприклад, писав видатний американський філософ, політик та винахідник Б. Франклін, буде пов'язано з опануванням природи. Природа розумілася як джерело ресурсів, як матерія, яка потребує накладання форм, яка у своїй дикості має набути культурного вигляду та стати корисною. Проте такі погляди на природу за століття не виправдали себе, американські трансценденталісти критикували утилітарне ставлення до природи, пропагуючи шанобливе ставлення до неї заради її збереження. "Це була нова країна, і роботи вистачало на всіх фронтах. Бенджамін Франклін у попередньому столітті організував прибирання вулиць і пожежні служби, вивчав блискавки, створював печі, розробляв конституції. Трансценденталісти, хоча й виходили з іншого набору передумов (хоча, як ми побачимо, не таких уже й далеких), мали таку саму насичену програму. Проте можна стверджувати, що на розмаїття їхньої діяльності впливало не лише саме середовище, у якому вони жили, але й погляд на цей світ – і взагалі на будь-який світ – який трансценденталізм породжував своєю суттю" (Francis, 1997, p. 1). Особливістю філософії американського трансценденталізму був його практичний складник, він проявлявся у реалізації унікальних експериментів. Це не завжди були схожі проекти, оскільки і сам трансценденталізм не був гомогенним, але всі вони прагнули не лише інтелектуального вдосконалення, але й нагальних реформ. У своїй книзі "Американський трансценденталізм: історія" ("American Transcendentalism: A History", 2007) дослідник американського трансценденталізму Філіп Гура (Philip F. Gura) пише: "Трансценденталісти, однак, розділилися у своїх поглядах на те, як найкраще здійснювати реформу. Одна група, яку уособлював Емерсон, вважала ключем до духовного життя інтроспекцію та самозалежність – те, що один із попередників руху назвав "самовихованням". Ця етика добре узгоджувалася з економічним піднесенням періоду перед громадянською війною, відомим як Ринкова революція. Інша група, зосереджена навколо

Ріплі та Браунсона, наголошувала на братерстві людей і поведінці, спрямованій на благо суспільства. Цю етику було успадковано від громадянського республіканізму покоління після Революції, а також від сучасного європейського соціалізму. Суперечки між тими, хто підкреслював гіперіндивідуалізм – те, що один із учасників назвав "его-теїзмом", – і тими, хто відстоював невід'ємну рівність чоловіків і жінок, супроводжували трансценденталізм із моменту його формування як визначеного руху" (Gura, 2007, p. 19). Іншими словами, було два напрями думки та практики, одні трансценденталісти прагнули занурення у власне я та пошуку глибинних сенсів у спогляданні та саморефлексії, інші – пропагували соціальне життя, яке мало б на меті подолати соціальний егоїзм колективним образом життя. Звертаючи увагу на другу групу, варто розпочати дослідження саме з них, оскільки вони уособлюють екстеріоризацію, вектор їхньої діяльності був направлений назовні щодо людського Я, що суперечило основним поглядам засновника американського трансценденталізму Р. В. Емерсона.

Одним з експериментів була колонія утопістів "Брук-Фарм", заснована в 1841 році поблизу Вест-Роксбері, Массачусетс, під керівництвом Джорджа Ріплі (George Ripley, 1802–1880), унітаріанського міністра та прихильника трансценденталістського руху (Crowe, 1967, p. 143). Ця спільнота була натхненна ідеями трансценденталізму, які підкреслювали зв'язок із природою та соціальну гармонію. Метою соціально-утопічного експерименту була спроба поєднати інтелектуальну, або філософську, працю та фізичну активність, забезпечуючи таким чином усім членам самореалізацію та рівність. "У 1841 році Джордж Ріплі пішов у відставку з посади проповідника в церкві на Пьорчес-стріт у Бостоні, щоб заснувати Інститут сільського господарства та освіти Brook Farm – найвідоміший утопічний експеримент того часу. Тим часом Горас Грілі став редактором щоденної газети *New-York Tribune*, у якій активно пропагував свою реформістську програму (а також підтримував усіх, хто її поділяв, зокрема трансценденталістів)" (Gura, 2007, p. 9).

Цей експеримент приваблювала багатьох представників американського трансценденталізму, наприклад, Р. В. Емерсон не підтримував ідеї спільноти, він ніколи не приєднався до ферми через своє скептичне ставлення до загальної атмосфери спільноти. Інший філософ Г. Д. Торо так само не був безпосереднім учасником проекту, але поділяв ідеали спільноти та загальну концепцію. Утопічний експеримент у душі американського трансценденталізму ґрунтувався на ідеї поєднання фізичної праці та інтелектуальної діяльності. Книга Стерлінга Ф. Делано (Sterling F. Delano) "Брук-Фарм: Темна сторона Утопії" ("Brook Farm: The Dark Side of Utopia", 2004) присвячена історії цього експерименту, автор детально роз'яснює взаємовідносини Брук-Фарм із трансценденталістами, які, всупереч деяким твердженням, не повністю підтримували цю спільноту. Декілька трансценденталістів критикували цей задум і відмовлялися від зв'язків із ним, особливо Р. В. Емерсон, який не лише не погодився профінансувати проект, але і не підтримував ідейно. Водночас книга успішно вписує експеримент у дух епохи, пов'язуючи її із хвилею утопічних спільнот, що з'явилися в цей період. Це був також час активних соціальних змін включно з широкими зусиллями покращити умови життя робітників. В Америці того часу створювалися робітничі організації, багато людей займалися аболіціоністською діяльністю, усе частіше з'являлися освітні проекти для дорослих людей, які прагнули освіти. Нові бачення для перебудови

цивілізації надихали цілі покоління, утопічні ідеали сприяли переконанню людей у здатності об'єднуватися заради соціального прогресу. Дослідник вдало схопив дух епохи та розкрив ідейний зміст філософського експерименту, утім, з його оцінками інколи важко погодитись: "Брук-Фарм можна вважати "найкращим прикладом соціального аспекту трансценденталізму" (як зазначив один коментатор), але з огляду на непослідовну та нестійку підтримку з боку трансценденталістів, пов'язаних із цією спільнотою, точніше буде сказати, що Брук-Фарм найкраще відображає аморфну природу самого трансценденталізму. Історія цієї спільноти, по суті, є нічим іншим, як записом занепаду того видатного американського культурного явища, яке ми сьогодні називаємо трансценденталістським «рухом»" (Delano, 2004, p. 15). Члени спільноти працювали на фермі, водночас вони викладали в школі, писали та обговорювали ідеї, включаючи релігію, філософію і соціальні реформи. У 1844 році ферма перейшла до принципів фур'єризму, і це рішення виявилось економічно невдалим. Зрештою ця ферма стала експериментом із втілення ідей трансценденталізму в соціальному контексті, показуючи прагнення до гармонії між індивідуальним і спільним життям, а також до соціальної справедливості. Американський письменник Натаніель Готорн (Nathaniel Hawthorne, 1804–1864) деякий час жив у Брук-Фарм, але залишився розчарованим, особливо через фізичну працю. Його досвід надихнув на створення книги "Роман Блітдейла" ("The Blithedale Romance", 1852) сатиричної роботи, яка критикує утопічні експерименти (Hawthorne, 1978).

Інший відомий філософський експеримент називався "Фрутленд" ("Fruitlands"), це була також утопічна комуна, заснована в 1843 році в Гарварді, штат Массачусетс. Її створили А. Б. Олкотт, відомий трансценденталіст, та Чарльз Лейн, англійський соціальний реформатор. Ця ферма виникла як частина трансценденталістського руху, ідеї якого наголошували на простоті, самопідзнанні, духовній гармонії з природою та соціальній реформі, вона базувалася на ідеї життя, близького до природи, з акцентом на сільськогосподарській праці. Учасники ж намагалися самі забезпечувати себе, уникаючи залежності від зовнішнього світу. У цьому проявлявся дуалістичний характер, з одного боку, її мешканці прагнули індивідуалізму, з іншого – відчуття братерської спільноти. Мешканці вели особливий образ життя, вони дотримувалися суворої дієти, уникаючи вживання м'яса, молочних продуктів, чаю, кави та навіть рослин, які вважали "експлуатативними", наприклад тих, що вирощуються з використанням тяглових тварин (Hankins, 2004, p. 36). Окрім цього, вони заперечували накопичення матеріальних благ, виступали проти приватної власності та промислових технологій та прагнули до мінімалізму в побуті та одязі. На фермі панувала рівність між усіма членами, усі мали рівні права незалежно від статі та віку, це вплинуло і на прийняття ідей аболіціонізму, тому вони виступали ще й проти рабства. Утопічний проект тривав лише близько семи місяців, закінчившись взимку 1844 року, коли більшість членів залишили спільноту через нестачу ресурсів і нездійсненність ідеалів.

Проте цей експеримент визначив символ ідеалістичних прагнень трансценденталістів, він залишив помітний слід у літературі, філософії, історії тощо. Цей експеримент залишається у полі уваги дослідників ще й завдяки спогадам Луїзи Мей Олкотт, доньки А. Б. Олкотта, яка описала цей період у своєму есеї "Трансцендентальний дикий овес" ("Transcendental Wild Oats", 1873). Вона описала завуальованих мешканців колонії, де

чоловіки переважно проводили час у безглузких дебатах, а жінки важко працювали (Alcott, 1975).

Дослідник Річард Френсіс (Richard Francis) у своїй книзі детально досліджує ідеологічну основу трьох відомих експериментів 1840-х років: Брук-Фарм, Фрутленд і філософський експеримент усамітнення Г. Д. Торо на березі ставка Волден (Francis, 1997). Автор книги припускає, що в основі трансценденталізму лежала віра в те, що всі явища взаємопов'язані в повторюваній послідовності, саме тому завданням трансценденталістів було пояснити, як людське суспільство можна було б реорганізувати для гармонійної єдності з природою, яка поставала справді полісемантичним поняттям. Зрештою, американські трансценденталісти розходилися у поглядах на те, що є фундаментальною соціальною одиницею: індивід, сім'я чи громада. У своїй книзі автор зазначає: "Соціальні експерименти трансценденталістів – Брук-Фарм, Фрутленд, Волден – краще за будь-які інші досягнення допомагають яскраво висвітлити цей рух. Ми можемо аналізувати основні твори, які було написано, але такий підхід перетворює трансценденталізм на своєрідне змагання між двома головними фігурами. Інші характерні явища, як-от суперечки щодо чудес або другорядні філософські міркування, не пояснюють того впливу, який рух справив (як у своєму часі, так і після нього), і не забезпечують належного контексту для літературного внеску його двох геніїв – Емерсона та Торо" (Francis, 1997, p. XI).

Окремо варто згадати і більш аскетичні проекти, наприклад, видатний Г. Д. Торо здійснив свій філософський експеримент усамітнення на березі Волденського ставка з метою демонстрації необхідності єднання людини з природою, що можна жити гідним життям за межами цивілізації. Утім, це не означає, що близькість до природи потребує регресу та здичіння, безумовно, "дике" як таке цікавило американського філософа, але важливо було продемонструвати можливість якісного та гідного існування у зручних умовах за мінімуму культурних артефактів, будучи здебільшого оточеним природою. Це означає на практиці жити в невеличкому саморобному будиночку, такому, щоб там вистачило місця виключно на ліжку, пічку, кілька стільців та стіл, харчуватися тим, що вирощуєш біля будинку, як, наприклад, боби, та суміщати фізичну працю із філософськими рефлексіями. Іншими словами, це своєрідне прочитання настанов епікуреїзму та стоїцизму, крізь призму ідеалізму XIX ст. Філософія Г. Д. Торо, як і більшість американських трансценденталістів, була еkleктичною та суміщала в собі ідеали античної мудрості, європейський ідеалізм, далекосхідну містику та новітні жанри в літературі. Іншою рисою американського трансценденталізму можна назвати увагу до слова, це означає, що для американських філософів лише вишукана мова могла стати носієм філософського знання, оскільки масштаб думки визнавався настільки великим та фундаментальним, що необхідно було оформляти ідеї у дуже гарні, влучні, полісемантичні слова, задля максимального збереження суті. Філософський експеримент усамітнення Г. Д. Торо є одним із найвідоміших проявів його ідеології, яка підкреслювала гармонійну самодостатність з природою та духовний розвиток людини. Його філософський практикум проходив на березі ставка Волден, описаного у книзі Торо "Волден, або Життя в лісах" ("Walden, or Life in the Woods"), опублікованій 1854 року. У 2020 році було опубліковано український переклад книги за авторством Ярослави Стріхи (Торо, 2020). Мета цього експерименту полягала у прагненні до

простого життя, такого, щоб бути близьким до природи, щоб перевірити, чи може людина жити самодостатньо й осмислено, без надмірної залежності від суспільства. У своїх міркуваннях Г. Д. Торо прославляє простоту життя та особливу філософську думку: "Найчастіше ж так звані видатні вчені й мислителі здобувають успіх придворного, а не правителя чи мужа. Вони підлаштовуються під загальновідані правила й живуть майже так само, як жили їхні прабатьки, не намагаючись започаткувати вищу людську породу. Чому людство тягнє до звиродніння? Чому роди вимирають? У чому полягає принада розкошів, які ослаблюють і знищують цілі народи? Чи ми певні, що в нашому житті таких розкошів немає? Філософ випереджає свою добу навіть у зовнішніх формах життя. Він живиться, вдягається, гріється і шукає прихистку не так, як його сучасники. Як можна бути філософом, а своє життєве тепло зберігати не краще, ніж решта людей?" (Торо, 2020, с. 68). Припускаємо, що Г. Д. Торо свідомо уникав матеріального комфорту та споживацтва, жив завдяки мінімуму ресурсів, обробляв землю для харчування та проживав дні, сповнені буденних потреб: "Змальовані тут події були другим моїм експериментом такого штибу, тож я опишу їх детальніше, згустивши пригоди двох років у один для зручності... Коли я оселився у лісах, тобто почав проводити там не лише дні, а й ночі – а день сей, за збігом обставин, припав на День незалежності, себто четверте липня 1845 року, – мій дім ще не був готовий до зими й слугував лише прихистком від дощу... То була світла непотинькована хижа, де навіть мандрівного бога не соромно було прийняти, а богиня могла розпустити свої шати. Над моєю оселею віяли вітри, що перед тим мели гірські хребти й несли із собою уривки земної музики – лише небесні її частини. Тут завжди дув ранковий вітерець, а поема творіння снувалася без кінця, тільки мало вух готові її почути. Олімп – це лише те, що є повсюди поза землею" (Торо, 2020, с. 150–151). Усамітнення дало Г. Д. Торо можливість зосередитися на внутрішньому світі, інтуїції та духовному зростанні, тому він вважав, що через зв'язок із природою людина може краще зрозуміти себе та своє місце у світі. А світ він бачив вельми проблематичним. У суспільстві, на думку американського філософа, було джерело матеріалізму, соціальної нерівності та несправедливості. Його експеримент усамітнення став актом протесту проти суспільного тиску та надмірної індустріалізації. Він переймався тим, що людська цивілізація усе далі штовхає людину в протилежний бік від природи. Природа для Г. Д. Торо була джерелом духовного натхнення та розуміння космосу, цивілізація – причиною існування нерівності та бідності. Він вважав, що через природу людина може встановити зв'язок із вищими істинами: "Кожен ранок припрошував мене вести життя просте й, дозволу собі сказати, невинне, як сама Природа" (Торо, 2020, с. 154). Якщо подивитися на життя корінних народів Америки, то перше, що побачить око європейця, це гармонія життя у природі, це відсутність бідності, оскільки, навіть якщо і станеться якась лиха, то, живучи невеликими колективами, корінні народи здатні швидко допомогти нужденним. Його книга "Волден" стала унікальною працею не лише в контексті американського трансценденталізму, а й у світовій філософії та літературі, вона змінила уявлення людей щодо дикої природи, навчила завдяки баченню краси відчувати відповідальність. Вона надихнула багатьох мислителів і реформаторів на пошуки гармонії між духовним життям і практичною діяльністю.

У філософській поезії В. Вітмена (Walter Whitman, 1819–1892), ідейного послідовника Р. В. Емерсона та

Г. Д. Торо, природа посідає центральне місце, утім, проявляється переважно у двох аспектах. У статті "Природа" до енциклопедії В. Вітмена ("Nature. The Walt Whitman Archive") дослідник Мартін Дудна (Martin K. Doudna) описує ці два аспекти, по-перше, це "матеріальний світ об'єктів і явищ (*natura naturata*), по-друге, сила – зазвичай персоніфікована як жіноча, – яка пронизує і контролює цей матеріальний світ (*natura naturans*)" (Doudna, n.d.). У поезії В. Вітмена до громадянської війни природний аспект природи має тенденцію домінувати, оскільки він зосереджується на конкретних природних об'єктах. У пізніших творах, таких як "Демократичні перспективи" ("Democratic Vistas", 1871), переважає природний аспект (Whitman, 1871), а природа стає переважно абстракцією. Як і більшість його однодумців, зокрема й Р. В. Емерсон зі своєю книгою "Природа" ("Nature", 1836) (Емерсон, 1836/2021). В. Вітмен не намагається розмежувати ці два аспекти, він оспівував природу, природу людини та гармонійну єдність: "Нумо, душа моя сказала, / Такі напишемо для тіла мого вірші (бо ми – одне), / Щоб я незримо після смерті повернувся, / Чи через довгий, довгий час, та в інших уже сферах, / Для друзів міг продовжити свій спів / (Усе згадавши в ньому: персть земну, дерева, вітер, бурхливі хвилі), – / Хоч би коли це було – приємно це: я усміхаюсь, можу вести далі. / Хоч би коли це було, мої зі мною вірші... та передусім / Я їх присвячую душі і тілу, додаючи своє ім'я" (Вітмен, 2021, с. 10). У 2021 році українською мовою було здійснено перший переклад книги Р. В. Емерсона "Природа", текст переклала Марія Чернишенко. Подібно до Р. В. Емерсона, В. Вітмен розглядає природні факти як невід'ємну символіку духовних фактів, чим відрізняється від Н. Готорна чи Г. Мелвілла. У "Пісні про себе" В. Вітмена природа набуває небачених масштабів – від моху, мурах та папороті до "квінтільйонів сфер" космічного простору. Природним об'єктом, який В. Вітмен найчастіше і помітно використовує, є море, повітря в нього символізує свободу та чистоту. У космології особливе місце посідає Сонце, воно більш важливе, ніж Місяць, зірки чи планети, які так само фігурують в його величній поезії. Земля ж вкрита травою, і саме трава стає чи не найважливішим феноменом природи, оскільки найвідоміша збірка його поезії називається "Листя трави". Для нього природним постає не лише торівське "дикє", але й продукти людської діяльності, і хоча В. Вітмена, як і інших поетів-романтиків, сильно тягне до незайманого світу природи, його так само тягне до життя у місті, яке він теж оспівує. "Для Вітмена природа як *naturans* має шість характеристик, що переважають: процес, мета, сексуальність, єдність, божественність і благодійність. Він ніколи не викладає цю концепцію природи явно чи систематично, так само як це не робили Емерсон, Торо та інші трансценденталісти, більшість із яких загалом погодилися би з усіма цими характеристиками природи, крім сексуальності. Це останнє для сучасників Вітмена часто було найпомітнішим – і для багатьох викликало найбільше заперечень – аспект його поезії" (Doudna, n.d.). Єдність із природою постає головним переконанням трансценденталістів, яке В. Вітмен повністю поділяє, бачить природу єдиною, божественною та благодійною, однак, оскільки американський поет не був систематичним філософом, його твердження про природу характеризуються невизначеністю та непослідовністю, але це не є недоліком, навпаки, можливо, лише поезія з її величчям словом та вільним стилем здатна наблизити думку людини до розуміння багатогранної та багатоаспектної природи.

Дискусія і висновки

Американський трансценденталізм XIX ст. як філософський і літературний рух в душі романтизму зробив значний внесок у формування унікальної американської інтелектуальної традиції. Цей рух став своєрідною еkleктикою, він об'єднав у собі ідеї європейського романтизму, німецького ідеалізму та англійського скептицизму тощо. Усі ці різноманітні течії знайшли місце та інтегрувалися в американському інтелектуальному житті, центральними ж постатями американського трансценденталізму були Р. В. Емерсон, Г. Д. Торо, які пропагували шанобливий зв'язок із природою, індивідуалізм і духовну самореалізацію. Однією з ключових особливостей трансценденталізму був його практичний складник, який не поступався місцем теоретичному. Він проявлявся через утопічні соціальні експерименти, такі як Брук-Фарм та Фрутленд, де поєднувалися інтелектуальна діяльність із важкою фізичною працею, демонструючи образ гармонійного та справедливого суспільства. Проте їх недовговічність і економічні труднощі виявили суперечності ідеалів руху. Інший аспект практичного втілення ідей трансценденталізму – філософський експеримент Г. Д. Торо на березі ставку Волден. Цей досвід підкреслив можливість осмисленого і самодостатнього існування, близького до природи, він став своєрідним протестом проти індустріалізації і матеріалізму. Поезія ж американського поета-трансценденталіста В. Вітмена збагатилася ідеї трансценденталізму, вона підкреслила гармонію між людиною і природою, єдність всесвіту та красу простоти. Незважаючи на те, що американський трансценденталізм мав внутрішні суперечності, він став джерелом натхнення для багатьох поколінь американців, залишаючи значний вплив на філософію, літературу та соціальні рухи. Його ідеї щодо природи, її шанування та розуміння, залишаються актуальними в сучасному дискурсі.

Список використаних джерел

- Вітмен, В. (2021). *Листя трави*. Центр учбової літератури.
 Емерсон, Р. В. (2021). *Природа* (М. Чернишенко, Пер.). Друк Арт. (Оригінальне видання 1836 р.)
 Торо, Г. Д. (2020). *Волден, або Життя в лісах* (Я. Стріха, Пер.). Темпора.

Tetiana TRUSH, PhD (Philos.), Assoc. Prof.
 ORCID ID: 0000-0001-7382-0876
 e-mail: tv73trush@gmail.com
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

NATURE AND PHILOSOPHICAL EXPERIMENT IN THE CONTEXT OF 19TH CENTURY AMERICAN TRANSCENDENTALISM

Background. This article explores American transcendentalism as a philosophical, literary, and social movement of the 19th century that shaped a unique intellectual tradition in the United States. The central theme is the examination of the interplay between transcendentalist ideas, utopian social experiments, and individual spiritual quests. Particular attention is given to the works of R. W. Emerson, H. D. Thoreau, W. Whitman, and other key figures of the movement. The purpose of the article is to highlight how the transcendentalists combined philosophical theory with the practical implementation of their ideas through social experiments and literary creativity.

Methods. The analysis employs an interdisciplinary approach, integrating the method of historical-philosophical reconstruction and the hermeneutic method. The method of historical-philosophical reconstruction was used to recreate the social, cultural and intellectual context of American transcendentalism. The hermeneutic method, on the other hand, enabled the interpretation of the works of American transcendentalists, uncovering philosophical concepts related to nature, individualism, and society. Additionally, comparative analysis was utilized to examine the commonalities and differences between the utopian experiments of Brook Farm and Fruitlands and the philosophical ideas of the movement.

Results. The study revealed that transcendentalism had a profound influence on the development of American philosophy and literature. Social experiments such as Brook Farm and Fruitlands reflected aspirations to create a harmonious society but also highlighted the tensions between ideals and reality. The analysis of H. D. Thoreau's philosophical experiment at Walden Pond emphasized the potential for self-sufficient living in alignment with the principles of individualism and unity with nature. W. Whitman's works demonstrated innovative ways of expressing transcendentalist ideas through poetic imagery of harmony between humanity and the Universe.

Conclusions. While transcendentalism had internal contradictions, it left a lasting impact on the intellectual history of the United States. Its ideas of individualism, spiritual growth, and harmony with nature influenced not only its contemporaries but also subsequent generations of thinkers and writers. The social experiments of the movement illuminated the practical challenges of implementing utopian ideas while underscoring the importance of seeking new forms of societal coexistence. The article emphasizes the relevance of transcendentalist ideas in contemporary discussions of ecology, individualism, and social justice.

Keywords: history of philosophy, American philosophy, transcendentalism, 19th century philosophy, concept of nature, utopia, Ralph Waldo Emerson, Henry David Thoreau, Walt Whitman.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

- Alcott, L. M. (1975). *Transcendental wild oats: And excerpts from the fruitlands diary*. Harvard Common Press.
 Crowe, Ch. (1967). *George Ripley: Transcendentalist and utopian socialist*. University of Georgia Press.
 Delano, S. F. (2004). *Brook Farm: The dark side of utopia*. The Belknap Press of Harvard University Press.
 Doudna, M. K. (n.d.). *nature*. In M. Cohen, E. Folsom, & K. M. Price (Eds.), *The Walt Whitman Archive*. Retrieved January 14, 2024, from https://whitmanarchive.org/item/encyclopedia_entry551
 Francis, R. (1997). *Transcendental utopias: Individual and community at Brook Farm, Fruitlands, and Walden*. Cornell University Press.
 Gura, P. F. (2007). *American transcendentalism: A history*. Hill and Wang.
 Hankins, B. (2004). *The second great awakening and the transcendentalists*. Greenwood Press.
 Hawthorne, N. (1978). *The Blithedale romance: An authoritative text, background and sources, criticism*. W.W. Norton & Company.
 Rose, A. C. (1981). *Transcendentalism as a social movement, 1830–1850*. Yale University Press.
 Whitman, W. (1871). *Democratic vistas*. University of Virginia.

References

- Alcott, L. M. (1975). *Transcendental wild oats: And excerpts from the fruitlands diary*. Harvard Common Press.
 Crowe, Ch. (1967). *George Ripley: Transcendentalist and utopian socialist*. University of Georgia Press.
 Delano, S. F. (2004). *Brook Farm: The dark side of utopia*. The Belknap Press of Harvard University Press.
 Doudna, M. K. (n.d.). *Nature*. In M. Cohen, E. Folsom, & K. M. Price (Eds.), *The Walt Whitman Archive*. Retrieved January 14, 2024, from https://whitmanarchive.org/item/encyclopedia_entry551
 Emerson, R. W. (2021). *Nature* (M. Chernyshenko, Trans.). Druk Art. (Original work published 1836) [in Ukrainian].
 Francis, R. (1997). *Transcendental utopias: Individual and community at Brook Farm, Fruitlands, and Walden*. Cornell University Press.
 Gura, P. F. (2007). *American transcendentalism: A history*. Hill and Wang.
 Hankins, B. (2004). *The second great awakening and the transcendentalists*. Greenwood Press.
 Hawthorne, N. (1978). *The Blithedale romance: An authoritative text, background and sources, criticism*. W.W. Norton & Company.
 Rose, A. C. (1981). *Transcendentalism as a social movement, 1830–1850*. Yale University Press.
 Thoreau, H. D. (2020). *Walden, or Life in the woods* (Y. Strikha, Transl.). Tempora [in Ukrainian].
 Whitman, W. (1871). *Democratic vistas*. University of Virginia.
 Whitman, W. (2021). *Leaves of grass*. Center for Educational Literature [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 01.10.24
 Прорецензовано / Revised: 15.11.24
 Схвалено до друку / Accepted: 25.11.24